

Att vara döv är att tillhöra en språklig minoritet. Spontana möten där hörande snabbt kan bolla idéer och fatta informella beslut går ofta de döva förbi. Det är en av de erfarenheter som SVT Teckenspråk i Leksand dragit när kulturklyftor på arbetsplatsen analyserats.

TV-program för döva har producerats i Sverige sedan början av 1980-talet. Dessa gjordes då i De dövas riksförbunds regi och programmen distribuerades som VHS-band till landets dövföreningar. Efter några år fick programmen plats i SVTs tablå och år 2000 blev redaktionen införlivad i SVTs organisation. SVT Teckenspråk produceras fortfarande i Leksand men diskussioner pågår om att flytta programverksamheten till SVTs redaktion i Falun där arbetsplatsen helt och hållet är hörande. Kommunikationen mellan hörande och döva blir allt viktigare.

Både döva och hörande

Arbetet i Leksand präglas av en ljudlös kommunikation, även om

medarbetarna är både döva och hörande. Även de hörande anställda kan använda teckenspråk, om än bara hjälpligt i några fall. För att få de två grupperna att fungera som en enhet ställs stora krav på anpassning och lyhördhet.

Skillnaden mellan hörande och döva kan för en utomstående uppfattas som om bara förmågan att höra ljud är särskiljande. Men de olika språken har skapat kulturella olikheter som ibland kan resultera i spänningar. Teckenspråket är enklare och rakare till sin struktur vilket den ovane lätt misstolkar som hårt och bryskt.

- Som chef i allmänhet brukar man få lära sig att alltid vara tillgänglig för spontana samtal i korridoren. Här kan det vara ett direkt felaktigt arbetssätt, säger Birgitta Laszlo, platschef för SVT Teckenspråk i Leksand.

Missförstånd uppstår

När mer komplicerade frågeställningar ska diskuteras är risken stor att missförstånd uppstår.

- De döva känner ofta att de inte

får information samtidigt som de hörande. Det skapar en berättigad oro om att beslut som berör alla tas under tillfälliga möten där de döva har svårare att närvara.

- Att tvingas kalla på en tolk varje gång en medarbetare har något att diskutera känns inte bra.

För att utveckla och effektivisera kommunikation, samarbete och lärande mellan grupperna har hela redaktionen i Leksand deltagit i projektet "Två kulturer i Leksand". Arbetet började med att Eva G:dotter Jansson, konsult i mångfaldsfrågor, gjorde en analys tillsammans med de anställda av styrkor och svagheter i arbetsgruppen. Metodverktyget, som finns att ladda ner, lägger tonvikten på dialog, delaktighet, flexibilitet, processtänkande och ett "underifrån-perspektiv":

Exempel på vad som kom upp till ytan:

- e-post är inte en självklar lösning på kommunikationsproblemen
- Hörande får dålig introduktion inom

ämnet dövkultur

- Nivåerna på teckenspråket är högst olika
- Arbetet på SVT Teckenspråk innebär en mer komplicerad produktion och planering
- Unika kompetenser finns i Leksand
- Hörande kan inte självklart kalla på dövas uppmärksamhet om en olycka sker.
- Onödiga missförstånd uppstår då man inte vill använda tolk
- Tvåspråkigheten skapar extraarbete
- SVT i allmänhet har dålig kunskap om svårigheterna att arbeta på två språk
- Yrkeskompetensen är avgörande vid anställning, inte språkkompetensen. Detta gör att det finns få hörande som är fullt tvåspråkiga.
- På arbetsplatsen råder stora kulturella skillnader
- HÖRANDE-normen dominerar

Lösningar finns

Och här finns lösningar på problemen, som kanske inte är så uppenbara i det vardagliga arbetet. En stor mängd förslag och idéer har kommit fram.

Ett par exempel:

E-post som används i hela företaget för viktiga frågor förses med en bifogad fil där informationen finns tolkad till teckenspråk. En teknisk-praktisk manual tas fram för att tillfälliga medarbetare ska förstå vilka speciella krav som ställs på teckenspråks-TV.

Skriven svenska är de dövas andraspråk och därmed något som de behärskar olika bra. Att skriftspråk är svårt att lära sig förklarar de döva själva med att var och en måste skapa sin egen modell för språkinläringen. Om man gör ett tankeexperiment: Hur lång tid skulle det ta att lära ett nytt språk tecknat med okända bokstäver och som man dessutom aldrig fått höra?

De döva kan aldrig välja språk. De är hänvisade till ett, sitt enda.

- Därför måste vi som är hörande anpassa oss till de dövas villkor, säger Birgitta Laszlo.

Ökad respekt för varandra - resultat av projektet

Tommy Rangsjö var en av deltagarna i projektet. Han är programledare för barnprogrammet "Sagoträdet" och är döv.

- Vi har utvecklat ett visuellt tänkande och är bra både på teater och dramaturgi, vilket fler än döva kan uppskatta, säger han.

- Före projektet "Två kulturer i Leksand" så var vi hemma-blinda, säger Tommy.

- Det har alltid varit på ett visst sätt här i huset och vad som har varit bra eller dåligt har man inte tänkt på.

- Besökare som kommer till oss tycker att det är speciellt och unikt, och vi har inte förstått vad det var. Men det är ju teckenspråket. Det finns två kulturer i Leksand.

- Nu har inställningen ändras och de flesta vill lära mer och vi har större

respekt för varandra.

För sin del anser Tommy att det inte spelar någon roll om arbetsplatsen är i Leksand eller Falun.

– Tidigare var man orolig, för i Leksand är vi rotade och trygga. Men det intressanta är hur vi kan fungera i gruppen. Möjligen blir vi starkare på en större arbetsplats, men samtidigt kanske teckenspråket blir mindre synligt och vi som arbetar med program på teckenspråk blir en liten klick.

Handbok för hörande

- Nu fortsätter en kollega och jag att göra en handbok i hur det fungerar vid inspelningar och hur kameraarbetet måste utföras.

Om t ex en hörande fotograf kommer för att jobba med SVT Teckenspråk så måste vi klargöra att vi arbetar med tolk, och att vi använder ett bildspråk där teckenspråket måste synas i varje bild. Manualen bygger på frågor vi ställt när hörande varit hos oss och jobbat.

Att ladda ner:

Metodverktyg SVT, Leksand

De metodverktyg som presenteras är kvalitativa och deltagande, där alla medarbetare involveras för att skapa gemensam förståelse och medvetenhet för behov av förändringsarbete. Metodverktygen som beskrivs är SWOT-analys, Problemanalys, Målanalys och Deltagande observation kombinerad med djupintervjuer.

Text: Inger Etzler, SVT, Per Westergård
Foto: SVT